

Generatie-onderzoek en generatiecontract

Henk Becker

Serieuze pogingen om het generatiecontract na te komen hebben een kans van slagen. Deze inschatting geldt voor de macro- en de micro-variant van het generatiecontract. Serieuze pogingen dienen ten minste aan twee voorwaarden te voldoen. Zij moeten de problematiek geïntegreerd analyseren, want analyses van deelproblemen kunnen het beeld vertroebelen. Verder moeten zij een samenhangend pakket van beleidsmaatregelen omvatten, want deeloplossingen kunnen ontwikkelingen scheeftrekken. Dit tweede marginaal in de reeks vormt een poging om een geïntegreerde analyse en samenhangende beleidsplannen in hoofdlijnen te schetsen. Gedetailleerde uiteenzettingen heb ik op Internet gedocumenteerd.

De grootste kostenpost voor ouderdagsvoorzieningen tot 2050 vormt de gezondheidszorg. Over de directe kosten bestaan verantwoorde ramingen. In de meeste ramingen blijven ten onrechte de wachttijsten buiten beschouwing. Wachttijden zullen welgestelde ouderen ertoe brengen particuliere thuisverpleging in te schakelen, hetgeen de maatschappelijke ongelijkheid verscherpt. Ook is van belang, dat wachttijden ouderen zullen dwingen een groter beroep op informele hulp van kinderen en kleinkinderen te doen. Iets minder kostbaar dan de gezondheidszorg zijn de AOW-uitkeringen. Er is nog niet duidelijk, of de uitkeringen waarde- of welvaartsvast zullen worden. De omvang van het AOW-fonds is nog niet duidelijk. Tot de kosten voor ouderdagsvoorzieningen behoren verder uitgaven in het kader van het ouderenbeleid. Het betalen van de kosten voor ouderdagsvoorzieningen zal in de eerste plaats uit belastingopbrengsten geschieden. Het begrip AOW-premie is afgeschaft, mede omdat het misleidend is deze belasting een premie te noemen. Het Europees Hof heeft reeds uitgesproken, dat niemand recht op AOW-uitkeringen heeft, omdat geen kapitaaldekkingsstelsel in het geding is. In verband met de kosten voor de ouderdagsvoorzieningen zullen in de komende decennia belastingverhogingen onvermijdelijk blijken. Thans antwoorden respondenten in enquêtes positief op de vraag, of zij 'extra' voor de vergrijzing zouden willen betalen. Er is echter niet bekend, wat belastingbetalers maximaal willen afstaan. Er zijn meer mogelijke bronnen voor het financieren van de ouderdagsvoorzieningen. De arbeidsparticipatie van vijftig-plussers kan worden verhoogd, hetgeen onder andere tot hogere belastingopbrengsten zou leiden. Ook wordt overwogen om de pensioengerechtigde leeftijd te verhogen. In ons land zou net als in de VS vanaf 2000 de pensioengerechtigde leeftijd elk jaar met een maand kunnen worden verhoogd. Over 24 jaar is de pensioengerechtigde leeftijd dan voor mannen 67 geworden. Het generatiecontract speelt ook op micro-niveau. Uit onderzoek is bekend, wat kinderen en anderen thans aan hulp voor ouderen presteren. De discussie over deze hulp gaat ook over dubbele vergrijzing, het relatief geringe aantal kinderen per hoogbejaarde alsmede de tendens onder ouderen langer zelfstandig te blijven wonen en de stap naar het verpleeghuis vaak pas na lange jaren van gebrekkig thuiszitten te zetten. Uit deze ontwikkelingen groeit in de komende decen-

nia een behoefte aan informele hulp door kinderen en kleinkinderen, die menige dochter of kleindochter in haar beroepsloopbaan zal beknotten. Zonen en kleinzonen zullen in mindere mate bereid en in staat zijn dergelijke hulp te bieden. Terecht stelt het eerste marginaal, dat de solidariteit indrukwekkend maar niet onbegrensd is. Het generatie-onderzoek omvat ook 'generational accounting'. Daarbij wordt nagegaan, wat de huidige generaties reeds aan belastingen hebben betaald en wat zij ervoor van de overheid hebben terugontvangen. Ook wordt berekend, wat zij van de overheid zullen ontvangen. In de model-berekeningen blijkt onder meer, dat vanaf het cohort 1985 de betrokken kosten-baten verhouding negatief wordt. Op basis van de uitkomsten van 'generational accounting' wordt met behulp van micro-simulaties nagegaan, welke effecten alternatieve overheidsmaatregelen op de kosten-baten verhouding zouden hebben. Bij Rawls staat een hoofdstuk over 'justice between generations'. Na 1972 is een debat over het generatiecontract tot ontplooiing gekomen. Daarbij gaat het onder meer om de vraag, in hoeverre dit contract bindend is, indien generaties in het geding zijn, die relatief weinig hebben gespaard en relatief omvangrijk zijn. De cohorten, die na de babyboom geboren zijn, zullen hoogstwaarschijnlijk protesteren tegen de omvang van de offers, die ter dekking van de vergrijzingskosten van hen geëist worden. Er is een maatschappelijk debat wenselijk, dat alle betrokkenen duidelijk maakt, welke problemen de vergrijzing oproept, welke offers gebracht moeten worden, hoe deze offers verdeeld zullen worden en welke effecten deze operaties voor de economie en de maatschappelijke ongelijkheid zullen hebben. In dat maatschappelijk debat zullen ook enkele pakketten van beleidsmaatregelen ter sprake moeten komen. Ik noem enkele voorbeelden. Zo is er een pakket denkbaar, dat uit de huidige beleidsmaatregelen alsmede de thans in de politiek aanvaarde bijstellingen bestaat. Een tweede pakket zou kunnen bestaan uit belastingverhoging, stimulering van de arbeidsparticipatie van vijftig-plussers alsmede een geleidelijke verhoging van de pensioen-gerechtigde leeftijd voor mannen en vrouwen. In alle pakketten kunnen ook beleidsmaatregelen worden opgenomen, die in elk geval wenselijk zijn. Als voorbeeld noem ik het bevorderen van het langer uitoefenen van het beroep van verpleegkundige, want in vergelijking met onder andere Denemarken verlaten Nederlandse verpleegkundigen hun beroep relatief snel.

De pakketten van beleidsmaatregelen moeten worden geanalyseerd op effecten van veranderingen in de internationale economische e.d. context. Wij kunnen er niet van uitgaan, dat de huidige hoogconjunctuur met haar lage inflatie tot 2050 voortduurt. Een politieke keuze uit de pakketten zal dit onderdeel van het sociaal beleid moeten afronden. De uitkomsten van het generatie-onderzoek en de kansen van het sociaal beleid overziende blijf ik voorwaardelijk optimistisch wat betreft de consequenties van de vergrijzing tot het midden van de volgende eeuw. Ik volg de WRR in haar waarschuwing, dat de nodige beleidsmaatregelen minder pijnlijk zullen uitvallen naarmate zij eerder worden genomen.